

Giannini constitue una important aportación a dicho debate en cuanto muestra cómo se configura un espacio fiscal pontificio que, tras las reticencias iniciales, acaba siendo aceptado por poderes laicos y eclesiásticos de gran parte de Italia. La fiscalidad se convierte así en un rasgo específico de la presencia de la Santa Sede en la escena italiana y en un elemento fundamental de sus relaciones con los distintos poderes territoriales.

En fin, la investigación de Massimo Giannini desvela un aspecto hasta ahora muy poco conocido de la historia italiana y, al hacerlo, como todo buen libro de historia, abre la puerta a nuevos interrogantes y, por lo tanto, a futuros trabajos. Un problema básico que se plantea al hilo de sus investigaciones es el del funcionamiento interno y los balances de la Cámara Apostólica, que se revela a lo largo de la segunda mitad del siglo XVI como un organismo cada vez más eficaz y, por ende, la cuestión general de la

solidez de las finanzas pontificias. Otro aspecto fundamental lo constituyen los efectos del incremento de la presión fiscal sobre las economías y las estructuras clericales y las consecuencias a nivel social e incluso político, en los diferentes estados y diócesis italianas, de los nuevos repartos de impuestos entre el clero. Así, por ejemplo, el propio autor apunta cómo el aumento de la tributación sobre los eclesiásticos pudo estar en el origen de los problemas de los obispos para financiar los seminarios tridentinos. Dilucidar estos efectos requerirá estudios de tipo local que se convierten, tras la aparición del libro de Giannini, en el contrapunto obligado a su investigación, basada en la visión política de conjunto que se intentaba mantener desde el vértice de la Curia.

Ignasi Fernández Terricabras

Universitat Autònoma de Barcelona

ABAD I SENTÍS, Josep

La vila de Sabadell davant la Guerra Patriòtica o dels Segadors (1598-1659). Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 2003, 212 p. (Quondam; 2)

SIMON I TARRÉS, Antoni (a cura de)

Cròniques de la Guerra dels Segadors.

Barcelona: Fundació Pere Coromines, 2003, 348 p.

Josep Sanabre, en la seva obra de 1955 *La Guerra «dels Segadors» en el Ampurdán y la actuación de la casa condal de Perelada*, ja indicava que un dels problemes de la historiografia de la Guerra dels Segadors (1640-1652) es devia a la falta d'estudis de caràcter local o comarcal que oferissin una visió més àmplia i enriquidora sobre aquest període. De fet, l'autor denunciava el punt de vista excessivament barceloní d'aquesta historiografia, la qual sovint ha extrapolat el model barceloní a la resta de Catalunya sense considerar les realitats particulars de cada zona i fins i tot de cada població, realitats que moltes vegades difereixen de la de Barcelona i que demostren

que cal qüestionar-se aspectes tradicionalment assumits. De la mateixa manera, tampoc es pot explicar un esdeveniment de la complexitat de la Guerra de Separació sense tenir en compte tot el ventall de fonts possibles, fonts de tipologia ben diversa que ofereixen també múltiples visions sobre un mateix fet. Així, al costat de les fonts oficials (principalment la documentació produïda per les institucions del moment), des de fa uns quants anys la historiografia ha començat a incorporar en l'anàlisi de la Guerra dels Segadors fonts que pertanyerien més a la «història de les mentalitats», com ara els diaris, les memòries o les relacions personals, entre moltes altres.

Els recentment publicats *La vila de Sabadell davant la Guerra Patriòtica o dels Segadors (1598-1659)* i *Cròniques de la Guerra dels Segadors* aporten noves visions sobre la realitat polièdrica que fou la Guerra de Separació. El primer s'ocupa de l'anàlisi d'un cas local, el de la vila de Sabadell, i el segon presenta l'edició crítica de cinc testimonis escrits per individus coetanis als fets, els quals van intuir la importància històrica d'aquells esdeveniments i en volgueren deixar constància per escrit, cadascú des del propi punt de vista.

La vila de Sabadell davant la Guerra Patriòtica o dels Segadors (1598-1659) és obra de Josep Abad i Sentís i incrementa el reduït nombre d'estudis locals i comarcals sobre la Guerra dels Segadors. De fet, des de l'advertència de Josep Sanabre, pocs avenços s'han produït en aquest àmbit, tot i que el 1991 Agustí Alcoberro tornà a reivindicar la necessitat d'aquest tipus d'investigacions per a un coneixement més ampli i profund de la Guerra que abastà el període 1640-1652¹. Així, l'obra de Josep Abad representa una ambiciosa investigació sobre la vila de Sabadell durant un moment històric del qual no existien estudis. S'hi han utilitzat fonts fins ara poc treballades, principalment els llibres d'ordinacions i els llibres de clavariat per a l'estudi dels allotjaments de l'exèrcit a la vila, així com els processos de cort per a l'anàlisi dels conflictes socials que aquests allotjaments provocaren a Sabadell. El contingut de la investigació està estructurat en tres capítols, a més d'una àmplia secció dedicada a les conclusions finals, l'annex i un apartat per a les fonts i la bibliografia consultada. El text es completa amb gràfics, mapes i reproduccions originals d'alguns dels documents d'època consultats, juntament amb les seves transcripcions. El primer capítol és una llarga introducció on s'exposen els objectius, es fixa la cronologia (1599-1659), s'explica el

perquè d'anomenar «Guerra Patriòtica» la Guerra dels Segadors, i es presenta un acurat estat de la qüestió sobre els estudis d'història local que s'han ocupat d'aquest esdeveniment. En el capítol segon s'hi estudia la situació a la vila de Sabadell durant els anys previs al conflicte, des del 1598, analitzant com, any rere any, fins a l'entrada de la Monarquia Hispànica a la Guerra dels Trenta Anys (1635), Sabadell pateix els allotjaments de les tropes, els bagatges, l'impost del quint i altres taxes que deixaran la població i la hisenda local en una desesperada situació econòmica. Finalment, el tercer capítol s'ocupa del període 1635-1659, des de l'inici de la guerra francohispanica, passant pels esdeveniments de 1640, i fins al retorn de Catalunya a la Monarquia Hispànica. Aquí l'autor demostra com la vila seguí patint les oneroses càrregues derivades de la guerra, principalment els allotjaments, tant dels terços hispànics com, des de 1641, de les tropes franceses. L'actitud del govern municipal de Sabadell fou sempre de lluita contra aquestes imposicions, tot emparant-se en aspectes jurídics o bé al·legant les taxes econòmiques que ja suportava. Sobre la política de les autoritats locals, la investigació d'Abad i Sentís ens descobreix un aspecte summament avançat pel seu temps: per tal d'alleugerir l'impacte dels allotjaments sobre la població, es procura que les tropes no s'allotgin a les cases particulars, sinó a l'hostal, i les despeses originades es reparteixen entre els habitants de la vila segons les rendes de cadascú. Tal com destaca l'autor, estem davant d'un sistema contributiu de caràcter progressiu ben poc comú durant l'Època Moderna, tot i que aquesta política «social» no va poder evitar el creixent descontentament de la població contra les tropes i el govern municipal. Un altre aspecte rellevant en aquest estudi és que demostra que no es pot aplicar arreu del territori català la tradicional cronologia dels allotjaments. Aquest model clàssic estableix l'inici

1. ALCOBERRO I PERICAY, Agustí. «De la mobilització antifrancesa a la mobilització antiespanyola (1639-1641). Alguns exemples al Baix Empordà». A: *La Revolució Catalana de 1640*, Barcelona: Crítica, 1991, p. 165-191.

dels allotjaments a Catalunya a partir de les inacabades Corts de 1626, i data l'increment d'aquests a partir de 1635. Per a l'autor, el cas de Sabadell provaria com aquesta i altres viles patiren els allotjaments continuats ja des dels primers anys del segle XVII. Així, la importància que Sanabre atribuïa als estudis d'història local queda aquí ben palesa, ja que la investigació d'Abad i Sentís sobre la realitat local de la vila de Sabadell ofereix noves dades per al coneixement general de la Guerra Patriòtica.

Per la seva banda, el llibre *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, d'Antoni Simon i Tarrés, catedràtic d'Història Moderna de la Universitat Autònoma de Barcelona, es fixa en els diaris, les memòries o les relacions personals, així com els dietaris institucionals (totes elles, fonts manuscrites), per tal de conèixer com els individus que van viure aquells esdeveniments els perceberen i els interpretaren. Ja el mateix J. H. Elliott, en la seva obra *The Revolt of the Catalans* (1963), parla d'aquest tipus de fonts en citar el diari de Joan Guàrdia, un pagès de l'Esquirol², o la relació de Ramon de Rubí i Marimon, jutge de la Reial Audiència, publicada ara en el volum que ens ocupa. Després, autors com J. S. Amelang, X. Torres, J. Vila o el mateix Simon i Tarrés s'han ocupat d'aquest tipus de fonts en els seus estudis sobre l'Època Moderna a Catalunya, i no només de localitzar-les i inventariar-les, sinó també de la seva edició crítica i posterior publicació. Amb aquest nou llibre, Antoni Simon i Tarrés posa a disposició dels estudiosos cinc exemples d'aquesta «literatura personal» o «escriptura privada» fins ara inèdits o bé mai abans publicats en la seva totalitat. Els textos triats corresponen al dietari personal de Bartomeu Llorenç, oficial subaltern de l'administració virregnal; a la relació de Joan Baptista Sanz, advocat de Vic; a la Crònica *Exemplària* de la catedral de Barcelona; a la relació, en forma de carta adreçada a un germà, de Ramon Rubí i Marimon, jutge de la Reial Audiència i exiliat felipista a Madrid, i al diari

anònim d'un personatge barceloní no llunyà als àmbits de poder de la ciutat. Cadascun dels textos és precedit per un estudi preliminar on Simon i Tarrés s'ocupa del personatge autor, així com dels fets que s'hi narren, situant-los dins els esdeveniments generals de la Guerra dels Segadors. La característica comuna als cinc textos és la voluntat manifesta dels seus autors de voler deixar constància per escrit d'uns fets que ja els propis coetanis perceberen com a importantíssims per a la història de Catalunya. És cert que l'estil narratiu i el punt de vista d'un jutge de la Reial Audiència que escriu en castellà no pot ser el mateix que el d'un humil subaltern, però el caràcter de les informacions que donen és similar, ja que, a més d'ocupar-se de les vicissituds personals i familiars durant aquells anys, ens ofereixen la visió que d'uns mateixos fets (la jornada del Corpus de Sang, la batalla de Montjuïc) tingueren sectors ben diferents de la població. A la vegada, cal destacar que quatre de les cinc narracions estan escrites en català, la qual cosa demostra l'ús tant parlat com escrit de la llengua pròpia del país, des dels grups socials més modestos fins a les institucions catalanes. A més, tant en la narració del capítol catedralici de Barcelona com en la del diari anònim, a banda de donar ple suport a l'acció de la Generalitat de Catalunya durant la revolució política, fins i tot després de la unió amb França, traspuja un fort sentiment nacional català, sentiment que es materialitza en la defensa a ultrança de les constitucions i les institucions de Catalunya davant del govern de Felip IV. Així, l'odi contra els castellans és en aquell moment a Catalunya reflex de la situació de conflicte polític entre la cort reial i les institucions catalanes, odi que en les narracions més populars (com la de Bartomeu Llorenç) es personalitzarà en els soldats de l'exèrcit hispànic allotjats entre la població i en els membres de la cort virregnal. D'altra banda, el llibre es completa amb una introducció ben aclaridora sobre el període històric en què es van produir els cinc textos, i dins

2. El text fou més tard publicat per PLADEVALL, A.; SIMON, A. *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*. Barcelona: Curial, 1986.

d'ella s'ofereix als investigadors l'inventari de les memòries, cròniques, relacions i diaris personals i institucionals de la Guerra de Separació.

La vila de Sabadell davant la Guerra Patriòtica o dels Segadors (1598-1659) i *Cròniques de la Guerra dels Segadors* són dos exemples de noves aportacions al coneixement general sobre un moment històric que s'ha convertit en un referent nacional dins la història de Catalunya. La novetat de les dues

investigacions rau en el fet d'ocupar-se de fenòmens fins ara poc estudiats i des d'enfocaments que van més enllà de les habituals investigacions històriques. Així, des de fonts fins al moment poc treballades, ofereixen conclusions que amplien el coneixement històric sobre la Guerra dels Segadors i fins i tot qüestionen aspectes tradicionalment assumits.

Núria de Lucas Val

Universitat Autònoma de Barcelona

RUIZ IBÁÑEZ, José Javier

Felipe II y Cambrai, el Consenso del Pueblo. La soberanía entre la práctica y la teoría política, Cambrai (1595-1677).

Rosario: Prohistoria ediciones, 2003, 228 p.

En esta segunda edición, argentina en esta oportunidad, corregida y aumentada, de la presente obra de J. J. Ruiz Ibáñez, joven historiador murciano, de Yecla para más señas, volvemos a asistir a una de las características de su hacer como historiador y/o como autor: la grandilocuencia. De hecho, de elocuencia tiene la suficiente, lo que le sobran son las ansias de grandeza. Éste no es su segundo libro a secas, es la segunda parte de una trilogía, Ruiz Ibáñez *dixit*, que versa acerca de «los efectos que sobre la vida individual tuvieron las variaciones en la formación, evolución y legitimación del poder político» (p. 17). El primer trabajo de la trilogía, como quiere el autor, se tituló *Las dos caras de Jano. Monarquía, ciudad e individuo. Murcia, 1588-1648* (Murcia, 1995), y se dedicó a indagar el significado real que tuvieron las demandas de la Monarquía —hombres y dinero— en unos años —1588-1648— cruciales para la política internacional de los Austrias sobre la ordenación de la sociedad, en este caso murciana, que la sustentaba. Como apunta el propio autor, su trabajo no era una obra de historia local, sino el estudio de la práctica política en una sociedad urbana. Pues bien, hasta cierto punto en este segundo trabajo repite idéntica temática, pues se trata de

analizar cómo la práctica política en un caso muy puntual, concreto o local —el Cambrai de 1595— hubo de imponerse a los dictados de la teoría política que, a priori, marcaban una actuación política radicalmente distinta e inflexible. Probablemente lo mejor del libro, que es resultado de una excelente investigación histórica a la que poco o nada se puede objetar, es recordarnos que incluso para el inflexible Felipe II —¿o en realidad no lo era tanto?— la teoría política debía permitir, precisamente, una cierta flexibilidad a la hora de encarar en determinadas circunstancias la praxis política.

El asunto que encandiló a Ruiz Ibáñez fue «el acto de reconocimiento como príncipe por parte del pueblo de la ciudad de Cambrai a Felipe II en 1595, un acto que implicaba la transferencia de la soberanía al rey hispano». Lo extraordinario del caso, según Ruiz Ibáñez, no fue que la oferta se produjese, sino que se aceptase finalmente por parte del monarca hispano. Bien, ¿y qué podía hacer Felipe II? ¿Rechazar la oferta? No en vano fue una de las pocas alegrías que le habían dado en los últimos años desde Flandes, y Cambrai y el Cambrésis, obviamente, era un territorio de una importancia estratégica notable. De acuerdo que dicha aceptación significaba oponerse de facto a